

Arkivsak

25/08833-2

Saksbehandler

Anja Nordvik Sætre

Saksgang

Hovedutvalg for inkludering, idrett og kultur

Møtedato

03.06.2025

Høring av forslag til bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø

Innstilling fra fylkesdirektøren

Hovedutvalg for inkludering, idrett og kultur støtter arbeidet med bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø. Høringsuttalelsen følger av fylkesdirektørens vurdering i saken.

Sammendrag

Saken beskriver forslag til Bevaringsstrategi til næringers og industriers kulturmiljø, samt fylkesdirektørens forslag til høringsuttalelse til denne.

Bakgrunn og saksgang

Riksantikvaren har i henhold til Prop 1S (2023-2024) fått i oppdrag å utarbeide bevaringsstrategier, og har nå oversendt forslag til bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø på høring.

Bevaringsstrategiene for kystens og landbrukets kulturmiljø har tidligere vært behandlet av hovedutvalget i henholdsvis sak 57/24 og sak 71/24. Bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø, samt strategien for industrier og næringers kulturmiljø er de to siste strategiene, og er nå på høring samtidig. Hovedutvalg for inkludering, idrett og kultur behandler saken.

Saksopplysninger

Om bevaringsstrategiene

Bevaringsarbeidet skal vektlegge og styrke betydningen av kulturmiljø for samfunnet. Dette er i tråd med Meld. St. 16 (2019–2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold. Regjeringens grep med nye bevaringsstrategier skal strukturere innsatsen for å oppnå de nasjonale målene ved å koordinere virkemidler og involvere ulike aktører.

Arbeidet med bevaringsstrategier er et av hovedgrepene for kulturmiljøfeltet, med mål om å strukturere, samordne og organisere innsatsen slik at virkemidler ses i sammenheng og kulturmiljøer ivaretas. Det legges særlig vekt på målet om å ta vare på et mangfold av

kulturmiljø, og å synliggjøre kulturmiljøer og landskap som en miljømessige, sosiale og økonomiske ressurser i samfunnsutviklingen.

Bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø

Vestfold fylkeskommune mottok forslaget til bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø til høring 28.04.2025, og uttalefristen er 13.06.2025. Bevaringsstrategien for bygder og byers kulturmiljø skal bidra til at et mangfold av kulturmiljø blir bevart og tatt i bruk som ressurs i en bærekraftig samfunnsutvikling. Strategien skal også bidra til engasjement for bygdenes og byenes kulturmiljø. De tre deltemaene i bevaringsstrategien er prioriterte områder i kulturmiljøpolitikken knyttet til det omfattende kulturhistoriske temaet bygder og byers kulturmiljø.

Deltema 1: Stedets identitet og særpreg

Deltemaet omhandler at identiteten til en bygd eller by har utviklet seg over tid. Utviklingen har skjedd på bakgrunn av stedets naturgitte forutsetninger, topografi og landskap, men også som et resultat av menneskene som har levd og bodd akkurat på dette stedet. Kulturminnene, kulturmiljøene, landskapene og de arkeologiske sporene under bakken forteller om stedsdannelse og samfunnsutvikling fra forhistorisk tid fram til i dag. Kulturmiljøverdier som handler om bygdenes og byenes identitet og særpreg, er ofte knyttet til at helhetlige opplevelsesverdier i en by eller bygd står seg over tid og ikke bygges ned med uheldige enkelttiltak.

Prioriterte områder er Arkeologiske kulturminner som en kilde til kunnskap, Bygder og byers struktur – fra naturgitte forutsetninger til planlagte steder og Bygningsmiljø som bidrar til særpreg. Innsatsen skal bidra til at identiteten og særpreget ivaretas i arealplanleggingen.

Deltema 2: Der vi møtes

Deltemaet omhandler fellesskapenes kulturmiljø, og representerer et stort mangfold på tvers av ulike grupperinger i samfunnet. Alle har rett til en kulturarv, alle har rett til å tolke sin egen historie og alle har rett til å definere sine egne kulturmiljø. Fellesskapenes bygninger, plasser og steder forteller om gruppers tilhørighet og fellesskap. Disse kulturminnene og kulturmiljøene har også vært viktige for byggingen av fellesskapene til for eksempel urfolk, nasjonale minoriteter og innvandrergupper, samt for kulturmiljø knyttet til motkultur og rettighetskamp.

Fellesskapenes kulturmiljø er i liten grad kartlagt, dokumentert og analysert. Den samlede kunnskapen om disse kulturmiljøene er lav, og det er i liten grad undersøkt hvilken betydning de har, og har hatt, for samfunnet og samfunnsutviklingen. Mange forhold utfordrer bruken, vedlikeholdet og opprettholdelsen av våre felles kulturmiljø.

Prioriterte områder Fellesskapenes bygninger og Uterom og grøntområder for fellesskapet. Innsatsen skal bidra til at viktige kulturmiljø som forteller historiene knyttet til offentlige, religiøse, sivile og kulturelle fellesskap av ulik karakter og ulikt omfang blir bevart og brukt.

Deltema 3: Der vi bor

Deltemaet omhandler kulturminner og kulturmiljø knyttet til boligområder. Boligbebyggelsen utgjør en vesentlig del av bygders og byers kulturhistorie og karakter. De eldste bevarte husene

er flere hundre år gamle. Hagene omkring har ofte spor fra enda eldre tider. Nyere boliger forteller om samfunnsutviklingen fram til vår tid. Boligområder er viktige kulturmiljø i bygder og byer. En del av dem er godt bevart. Andre er sterkt endret. Mange står på ulike måter under press.

Bolighistoriens kulturmiljø er sårbare for demografiske endringer. Fraflytting fører til tomme hus og gjengrodde hager. Fortetting fører til ombygging, riving og nedbygging av grøntanlegg.

Prioriterte områder er Småhusbebyggelse og hager som er under press, Drabantbyene og Etterkrigstidens byplanlegging – gjenreisningsarkitekturen. Innsatsen skal bidra til å sikre at boligområders historiske struktur og kvaliteter synliggjøres og blir ivaretatt.

Riksantikvaren ber om innspill på utfordringsbildet, avgrensningen av strategien og deltemaene med tilhørende prioriteringer, samt synspunkter på hva som bør vektlegges innenfor deltemaene.

Økonomiske, administrative og juridiske konsekvenser

Fylkeskommunen skal ha et hovedansvar for å følge opp bevaringsstrategiene i fylkene og sikre god forvaltning av kulturmiljøer. Det regionale nivået skal også ha ansvar for å fordele statlige tilskuddsmidler, og stimulere til utvikling og vekst. Samlet sett kan dette medføre en forholdsvis stor oppgaveportefølje og behov for økt kapasitet for fylkeskommunen. Fylkeskommunene vil være avhengige av en finansieringsmodell som gir handlingsrom til å kunne prioritere arbeidet med bevaringsstrategiene. Dette forholdet spilte tidligere Vestfold og Telemark fylkeskommune inn til høringen av den overordnede bevaringsstrategien i 2023, hvor det ble presisert at virkemiddelapparatet som har tilhørt bevaringsprogrammene som nå er under avvikling, må bli videreført og fortsette som tilskuddsordninger koblet til de nye bevaringsstrategiene.

Konsekvenser for fylkets klimamål og FNs bærekraftsmål

Meld. St. 16 (2019-2020) sier at kulturmiljø i større grad skal tas i bruk som en ressurs for å oppnå en bærekraftig samfunnsutvikling. Kultur og natur er uløselig knyttet sammen. Mennesker har levd av naturen til alle tider, og tradisjonell bruk av naturressurser er gjerne miljømessig bærekraftige og sirkulær økonomi i praksis. Kulturarven er derfor en viktig kilde til kunnskap om bærekraftige praksiser, og et viktig bidrag til måloppnåelse på flere av bærekraftsmålene, da særlig mål 11, 12 og 13.

Fylkesdirektørens vurdering

Fylkesdirektøren er positiv til arbeidet med bygder og byers kulturmiljø. Vestfold har nasjonalt og regionalt viktige kulturmiljøer som berøres av deltemaene og flere av prioriteringsområdene i strategien. Utfordringsbildet som tegnes viser til en rekke sentrale poenger som også er relevante for Vestfold: Kulturmiljø i bygder kan trues av fraflytting, men kulturmiljø i by utfordres av behovet for å legge til rette for en mer kompakt byutvikling. Endringer i klima og handelsmønster er også faktorer som skaper utfordringer for kulturmiljø i bygder og byer. Samtidig kan kulturmiljø være en ressurs for å løse disse utfordringene.

Fylkesdirektøren vurderer samtidig at forholdet mellom bevaringsstrategien og Riksantikvarens kartlegging av nasjonalt viktige kulturmiljø må tydeliggjøres. Fylkesdirektøren ber

Riksantikvaren vurderer hvordan arbeidet med kulturmiljøer og landskap av nasjonal interesse vil fungere i sammenheng med de utvalgte deltemaene med prioriterte områder.

Fylkesdirektøren vil for øvrig bemerke at for Vestfold fylke vil det være særlig viktig å se fremtidige tiltak knyttet til bevaringsstrategien for bygder og byers kulturmiljø i nær sammenheng med de arealpolitiske tiltakene i Regional plan for bærekraftig arealpolitikk med tilhørende handlingsprogram.

Tilbakemelding på avgrensing

Fylkesdirektøren støtter at bevaringsstrategien ikke har en avgrenset tidshorisont. Det er en styrke at strategien favner hele forhistorien opp til i dag. Strategien har fokus på å tydeliggjøre kulturmiljøenes historiske betydning, kunnskaps- og kildeverdi, identitetsskapende rolle, samt hva kulturmiljøene betyr for en positiv bygde- og byutvikling. Dette speiler mål i regionale planer, som for eksempel «Vestfoldplanen», og bygger opp under samfunnsoppdraget til fylkeskommunen.

Fylkesdirektøren vil også bemerke, at inkludering av immaterielle kulturarv gjennom videreføring av kunnskap om tradisjonelt håndverk som kan igjen kan bidra til bruk og ombruk av bygninger er et viktig og langsiktig tiltak.

Fylkesdirektøren har forståelse for at en strategi ikke kan favne alt, og anser avgrensingen av temaer og satsningsområder som dekkende på nåværende tidspunkt. Fylkesdirektøren ser også verdien av at nye deltema kan komme til underveis, og at de forskjellige bevaringsstrategiene kobles sammen der det er hensiktsmessig når det utarbeides tiltakslistene.

Tilbakemelding på deltema

Fylkesdirektøren mener de overordnede deltemaene i strategien treffer godt for Vestfold fylke. Deltemaene framstår også som godt egnet for å spisse innsatsen knyttet til forvaltning av kulturmiljø i bygd og byer, og bygger opp under mål i de regionale planene. Dette gjelder også for hovedvekten av de prioriterte områdene, med unntak av drabantbyene og etterkrigstidens byplanlegging – gjenreisningsarkitekturen.

Fylkesdirektøren støtter prioriteringene for deltemaet Stedets identitet og særpreg. Det viktig å løfte fram kildeverdien arkeologisk kulturminner har og vil ha framover. Utfordringer knyttet til transformasjon av eldre bygningsmasse for eksempel knyttet industrimiljø langs sjøfronten og randsoner, befolkningsvekst og press på infrastruktur, løftes godt frem. Det pekes framover ved å vise til utvikling gjennom byomdannelse framfor omfattende transformasjon som prinsipp, og med tilhørende god veiledning og oppfølging av kommunene som planmyndighet.

Fylkesdirektøren støtter strategiens fokus på demokrati og velferd som fundamentale kvaliteter i det moderne samfunn og utvalgte fokusområder. Deltemaet «Der vi møtes» aktualiserer dette på en god måte, da det skal sikre at viktige kulturmiljø som forteller historiene til offentlige, religiøse, sivile og kulturelle fellesskap av ulik karakter og omfang blir bevart og brukt. Endringer i hvordan samfunnet organiseres samfunnet kan føre til tomme bygninger og møteplasser i historiske sentrumskjerner. Fylkesdirektøren er derfor positiv til at tidsdybden til trær og grøntanlegg løftes frem, og at disse også er en viktig del av mange kulturmiljøer. Videre er

fellesskapets bygninger viktig. Fellsesskapsbygninger er ofte større bygg, og kartlegging av brukspotensiale til disse kan bidra til å legge til rette for bevaring gjennom videre bruk.

Fylkesdirektøren støtter fokuset på småhusbebyggelse og hager i deltemaet «Der vi bor». Dette er områder som under press i dagens samfunnsutvikling med fortetting i boligområder og tette bysoner. Fylkesdirektøren vil samtidig bemerke, at drabantbyer og etterkrigstidens byplanlegging – gjenreisningsarkitekturen har en sterkere geografisk avgrensing enn de andre fokusområdene, og ikke vil være like dekkende for hele landet. Et alternativt deltema kan være sosial boligbygging, som vil ta opp i seg flere aspekter ved den nasjonale boligbyggingen i Norge etter andre verdenskrig.

Konklusjon/anbefaling

Fylkesdirektøren støtter arbeidet med bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø, og mener at strategiarbeidet vil bidra til å nå de nasjonale målene i Meld, st. 16 (2019-2020), løfte aspekter ved kulturarven som fortjener formidling og bygge opp under regionale planer i Vestfold fylkeskommune.

Vedlegg:

Vedlegg 1 Høringsbrev

Vedlegg 2 Utkast til bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø

Vedlegg 3 Protokoll